
Els serveis socials:

xarxa de seguretat en una societat més justa

I Fina Santiago

Consellera d'Afers Socials, Promoció i Immigració

Hi ha paraules i conceptes que s'han convertit, en els darrers anys, en tòpics dels debats socials. Dos d'aquests tòpics són el concepte d'inclusió i el de ciutadania. La pròxima presentació de la nova LLEI DE SERVEIS SOCIALS DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS, pot ser una bona oportunitat per pensar en les seves implicacions.

Inclusió significa l'atribució formal i la realització real dels drets polítics i les obligacions civils que cada membre de la societat posseeix i que ha de complir. Tanmateix, la realització efectiva d'aquests drets i responsabilitats formals depèn en gran mesura de la igualtat d'oportunitats que tinguin els ciutadans i ciutadanes. En una societat com la nostra, l'accés a l'educació, la formació i la

feina són les formes acceptades d'accés i reconeixement d'IGUALTAT D'OPORTUNITATS. Les prestacions socials, sabem que no poden substituir aquest accés.

La FEINA es pot considerar com la principal sortida de la pobresa i de la marginació social. Molts podem i hem de treballar, però també hi ha qui no pot treballar: infants i adolescents, persones molt grans, persones dependents, etc. En qualsevol cas, per als que sí que podrien treballar, la millora de la capacitat d'accés a la feina no ha d'assegurar-se únicament mitjançant la dinàmica autònoma del mercat de treball o de programes d'ocupació clàssics finançats per l'administració pública, sinó que també ha de facilitar-se a nivell individual, augmentant

l'ocupacionalitat de cada individu. Això significa, d'una banda, augmentar la FORMACIÓ dels individus, però d'altra banda requereix que l'administració creï activament les oportunitats que reforcin la inserció laboral individual. Per desenvolupar aquesta estratègia s'ha d'aconseguir augmentar la inversió pública i individual en educació postobligatòria, en educació superior, en formació contínua.

FEINA i FORMACIÓ estan directament relacionats i tenen un impacte evident sobre la millora de la situació social dels individus, de les famílies i de la comunitat en el seu conjunt. De tota manera, sabem que la formació i la feina no es distribueixen de forma igualitària, hi ha una situació desigual no relacionada amb el mèrit personal sinó amb problemes per aconseguir la correcta igualtat d'oportunitats. Per millorar aquesta igualtat, així com per donar suport als qui no poden aconseguir els seus recursos i capacitats treballant, es varen desenvolupar les POLÍTIQUES SOCIALS.

La formació i la feina són elements essencials en la construcció d'una XARXA DE SEGURETAT per desenvolupar la INCLUSIÓ SOCIAL i el reconeixement de la CIUTADANIA en la nostra societat. Els altres factors són la família, les xarxes socials de la comunitat, l'habitatge i el sistema de prestacions i serveis públics. No dedicaré aquí espai a argumentar sobre la importància de tots aquests factors, només parlaré del sistema de prestacions i serveis públics com d'una XARXA DE SEGURETAT que ha de GARANTIR UNA IGUALTAT REAL D'OPORTUNITATS, així com una SOCIETAT MÉS JUSTA. Quan tots els altres factors són insuficients o no se'n disposa, la política social, en les societats més avançades i justes socialment, ha desenvolupat un conjunt de recursos per donar suport, des de criteris no arbitraris o ideològics, a tots els ciutadans i ciutadanes que ho necessitin.

En certa manera, aquestes polítiques solidàries pretenien materialitzar aquell principi socialista: tots han d'aportar segons les seves capacitats i rebre segons les seves necessitats. Com que aquest principi era difícil de realitzar, sense un sistema jurídic que donés GARANTIA DE DRETS, es va desenvolupar un conjunt de drets socials els titulars de dret dels quals eren tots aquells als quals se'n reconeixia la ciutadania.

La *ciutadania* tal com es va configurar a finals del segle xx, es basava en un conjunt de premisses que actualment cal relativitzar i superar, com són:

- a) L'homogeneïtat dels grans grups socials i l'existència d'un model únic de família, ambdós amb capacitat per donar reconeixement i suport als seus membres. Avui, en canvi, veiem com es multipliquen els grups de pertinença de cada individu i com augmenta la necessitat de respondre a demandes socials noves, per a les quals les comunitats tradicionals i les famílies, en moltes ocasions, no disposen de recursos i capacitats.
- b) Una altra premissa era la confiança en l'economia per garantir feina, remuneració bàsica i expectativa de mobilitat social ascendent; i en l'educació per reduir les desigualtats socials i donar els mitjans bàsics per a la integració social. No cal insistir que aquesta confiança, ara i abans, és una mica ingènua ja que l'economia de mercat pot desenvolupar-se mantenint l'atur de llarga durada i la precarietat laboral, i l'educació obligatòria ja no garanteix ni la inserció en el mercat de treball ni la integració sociocultural.
- c) Finalment, també es confiava en la progressiva desaparició de l'exclusió social i l'augment de la inserció del conjunt

de la població, a partir de la família, l'escola, el barri, la feina, les organitzacions socials, etc. Aquesta aspiració, també basada en una aspiració benintencionada, però poc creïble en una societat capitalista, amb la crisi, és una ingenuïtat absurda, ja que tornen a augmentar els sectors socials vulnerables, precaris i en situacions d'exclusió.

Davant d'aquesta situació d'insuficiència dels models tradicionals, cal REDEFINIR LES POLÍTIQUES SOCIALS PÚBLIQUES adequades per reduir les exclusions. Per exemple: no es poden tractar els *sense papers*, la població drogoaddicta, els joves en situacions de precarietat greu, els aturats de llarga durada, etc. amb els criteris i mitjans tradicionals, fins i tot de l'estat del benestar desenvolupat, és a dir, només amb formació i feina aconseguits en un mercat de treball competitiu, acompanyat d'ajudes socials molt limitades. Tot i això, seguim considerant imprescindible que aquesta redefinició de les polítiques socials resti emparada per un marc normatiu, per una garantia legal dels drets. Per aquest motiu li donam tanta importància a la Llei de serveis socials.

L'evolució de les normatives, al llarg dels darrers seixanta anys, mostren com es va construir el consens social, en relació als estats del benestar a Europa: primer va ser reconegut el dret a la seguretat social i les prestacions de desocupació; després, el dret a l'ensenyament universal i gratuït; posteriorment, el dret a la salut, basat en prestacions sanitàries individuals i en polítiques de salut pública. Finalment, es varen desenvolupar tímidament els serveis socials, com un sector residual i al qual consideraven de dubtosa consistència alguns grups polítics. Aquesta situació va canviar una mica, a Espanya, amb el consens en torn a la Llei d'integració social de minusvàlids, la coneguda com a LISMI; també amb la normativa que regulava les

prestacions no contributives (PNC). Però, poc s'ha avançat en el reconeixement de drets des de llavors. Ara, recentment, amb la LLEI DE PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA PERSONAL I ATENCIÓ A LES PERSONES EN SITUACIÓ DE DEPENDÈNCIA (LAPAD, 2007). En qualsevol cas, aquesta normativa és estatal, ara cal que les comunitats autònomes assumeixin el seu paper en el reconeixement i garantia dels drets socials. Aquest paper s'ha d'assumir superant (millorant) el consens històric sobre les polítiques socials, fent passes per reconèixer als serveis socials la plena maduresa, la igualtat legal amb el sistema de la seguretat social, l'ensenyament i la sanitat.

EL CONSENS SOBRE AQUESTES POLÍTIQUES SOCIALS PÚBLIQUES, sobre el qual es varen desenvolupar els estats del benestar, amb tot un conjunt de mesures de política social, es construïa sobre quatre pilars bàsics que donaven garanties sobre la realització plena dels drets de ciutadania, especialment dels drets socials (Mishra, 1989: 56). Aquests quatre pilars, característics del keynesianisme aplicat des de la Segona Guerra Mundial i ara redescoberts per alguns, els podem resumir de la manera següent:

- El primer era una SEGURETAT GENERAL DEL MERCAT DE TREBALL, ja que l'administració intentava DINAMITZAR L'ACTIVITAT ECONÒMICA per tal de garantir nivells propers a la PLENA OCUPACIÓ.
- El segon pilar era la SEGURETAT LABORAL, ja que hi havia una regulació que assegurava un marc adequat de CONDICIONS LABORALS.
- El tercer pilar era la garantia de MANTENIR LES CONDICIONS DE VIDA I DE REPRODUCCIÓ DE LA FORÇA DE TREBALL, és a dir, la garantia de salut (serveis de salut, higiene i prevenció pública de salut) així com l'ampliació i millora de la FORMACIÓ (serveis educatius).
- Finalment, la SEGURETAT DEL FLUX D'INGRESSOS, DEL MANTENIMENT DE LA CAPACITAT ADQUISITIVA DELS ASSALARIATS I DE LA SEVA QUALITAT DE VIDA,

mitjançant diferents dispositius i regulacions: salaris mínims, sistemes de transferències socials, SERVEIS SOCIALS, etc.

Com es pot observar, en la concepció que es manté aquí, L'ESTAT DE BENESTAR DEPENIA DE FORMA MOLT RELLEVANT DE LA SOCIETAT DEL TREBALL. ELS DRETS QUE CONFIGUREN LA CIUTADANIA AVUI SÓN MOLT MÉS COMPLEXOS que en el passat i han d'adequar-se a poblacions molt més diversificades i individualitzades, JA NO ES POT MANTENIR AQUESTA CONCEPCIÓ LIGADA A LA FEINA.

Cal dir, que en els darrers vint anys s'ha avançat molt; de fet, la CONSOLIDACIÓ DE LES IDEES UNIVERSALITZADORES DE DETERMINATS DRETS SOCIALS (la salut, l'educació, una ancianitat protegida, etc.), ha passat a formar part indissoluble de la cultura de l'estat de benestar i és, sens dubte, un dels elements que es mostren com a més irreversibles. Es pot, i de fet es fa des de polítiques conservadores, reduir o limitar considerablement les prestacions, imposar contribucions als usuaris mitjançant taxes i preus públics, però en cap cas no es posa en qüestió el principi de la universalitat d'aquests drets.

Aquest manteniment formal del PRINCIPI D'UNIVERSALITAT DELS DRETS, molt consolidat en el camp de l'ensenyament i de la salut, en un context de restriccions com el que ha creat la crisi actual, no s'ha de compatibilitzar amb procés de precarització dels mecanismes de protecció social. Ampliar el marc general de la protecció (les necessitats per cobrir), sense l'augment dels recursos necessaris corresponent, només pot significar o un deteriorament de les prestacions o una nova configuració de les responsabilitats públiques.

LA TIPOLOGIA DE DRETS HERETATS PER LA TRADICIÓ DEMOCRÀTICA, tant lliberal com socialista des del segle XIX, és insuficient per donar resposta a les demandes i aspiracions socials de

la nostra època. Aquest és el repte de la nostra societat i amb la Llei de serveis socials hem intentat donar resposta a aquest repte, amb la complexitat oberta a partir dels canvis dels darrers anys i a partir de les noves necessitats socials del segle XIX.

ELS SERVEIS SOCIALS SÓN UN ELEMENT IMPRESCINDIBLE PER A LA COHESIÓ SOCIAL de qualsevol societat, augmenten la capacitat d'inclusió i el reconeixement de la ciutadania. En els darrers vint anys, la nostra comunitat no s'ha caracteritzat per ser pionera en aquest camp, tot i que en alguns aspectes, en el camí de cercar les millors opcions per satisfer les necessitats socials dels habitants, s'han fet avenços considerables. Constantment s'observen canvis en les necessitats i demandes ciutadanes i la composició sociodemogràfica dels nostres municipis. Els consegüents increments produïts en el pressupost, en les prestacions i serveis, així com en el personal que els atén, fan necessari un esforç de reorganització i de redefinició estratègica que, partint de les experiències positives del passat, contribueixi a avançar cap a una millor capacitat preventiva, una millor qualitat de l'atenció que presten els serveis socials i una millor capacitat de construir una societat més justa. Prevenció, atenció, promoció, les tres estratègies que hem de saber articular amb el reconeixement de drets socials per a tota la població de les Illes Balears.

La Llei vigent actual data de 1987. Han passat més de vint anys i ja ha arribat l'hora de canviar el marc normatiu. No es tracta només de crear noves regles del joc, de donar reconeixement a tots els canvis dels serveis socials; sinó d'assumir un nou horitzó, un escenari de futur a mig termini, quatre o cinc anys, en el qual les aspiracions d'una política social més justa siguin una realitat.

Amb aquest objectiu, el Govern de les Illes Balears, a través de la Conselleria d'Afers

Socials, Promoció i Immigració, ha elaborat la NOVA LLEI DE SERVEIS SOCIALS. En l'elaboració de la Llei han participat molt activament els grups polítics, les administracions insulars i municipals, els sindicats i moltes altres organitzacions socials, així com els professionals dels serveis socials, que seran, tots junts, els protagonistes de la seva execució. No és la Llei del Govern, és la Llei feta pel Govern amb la gran majoria de la població més conscient de la comunitat.

Aquesta Llei contribuirà no només a garantir una adequada PREVENCIÓ, un bon nivell

d'ATENCIÓ SOCIAL homogeni en tota la comunitat autònoma, i a desenvolupar les accions per a la PROMOCIÓ social de les nostres comunitats, sinó també a dotar el sistema de serveis socials d'una forma d'ACTUACIÓ MÉS ÀGIL I EFICAÇ, clarament orientada als ciutadans i ciutadanes i amb la perspectiva d'aconseguir una més àmplia UNIVERSALITZACIÓ DE LA COBERTURA SOCIAL, DE LA XARXA DE SEGURETAT.

Palma, 6 de desembre de 2008